

<https://doi.org/10.3126/irj.v3i2.61810>

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा विचलन

डा. केशव भुसाल

keshabbhusal.tu@gmail.com

नेपाली शिक्षा विभाग, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

लेखसार

प्रस्तुत लेख एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासको अध्ययनमा आधारित रहेको छ। यस लेखमा साहित्यकार जनार्दन पुडासैनी 'राजव' द्वारा लिखित एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासलाई शैलीवैज्ञानिक दृष्टिले अध्ययन विश्लेषण गरिएको छ। यसको मुख्य उद्देश्य एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा व्यवहृत विचलनको अध्ययन गर्नु रहेको छ भने यसका अन्य उद्देश्यहरूमा उक्त उपन्यासमा निहित प्राथमिक-द्वितीयक र तृतीयक विचलनको अन्वेषण गर्नु, आन्तरिक र बाह्य विचलन पत्ता लगाउनु, ध्वनितात्विक, कोशीय, व्याकरणिक, अर्थतात्विक, भाषिकागत, लेखप्रक्रियात्मक, प्रयुक्ति, सान्निध्य, सङ्कथन र ऐतिहासिक समयको विचलनका दृष्टिले उपन्यासको समीक्षण गर्नु रहेका छन्। यस लेखमा निर्दिष्ट उपन्यासमा प्रयुक्त विचलनको अध्ययन विश्लेषणार्थ स्वदेशी तथा विदेशी विद्वान्हरूद्वारा प्रस्तुत विचलनसम्बन्धी सैद्धान्तिक अवधारणाको अनुप्रयोग गरिएको छ। यस क्रममा लिच (सन् २०१३), वेल्स (सन् २००१), ग्रिगोरिउ (सन् २०१४), बर्क एन्ड इभर्स (सन् २०१४) लगायतका भाषावैज्ञानिकहरूका दृष्टिकोणको अधिकाधिक उपयोग गरिएको छ। प्रस्तुत लेख गुणात्मक अध्ययन विधिमा आधारित रही तयार पारिएको छ। यसमा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा ११ प्रकारका विचलनको प्रयोग गरिएको, चार प्रकारका विचलनको प्रयोग नगरिएको, उपन्यासमा व्यवहृत विचलनका माध्यमबाट औपन्यासिक सौन्दर्य अभिवृद्धिमा सहयोग पुगेको लगायतका निष्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ। यसबाट एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा निहित विचलनबारे जानकारी अधिगत गर्न सघाउ पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ। साथै शैलीविज्ञानका क्षेत्रमा क्रियाशील एवम् रुचिकर सबैलाई यो उपयोगी हुने ठानिएको छ।

मुख्य शब्दावली : एटलान्टिक स्ट्रिट, शैलीविज्ञान, अग्रभूमि निर्माण, विचलन।

Received: 23 November, 2023 Revision Accepted: 5 December, 2023 Published: 12 December, 2023

अध्ययनको पृष्ठभूमि

कुनै पाठ वा रचनाको अध्ययन विश्लेषणका लागि विभिन्न सिद्धान्त एवम् पद्धतिको विकास भएको पाइन्छ। साहित्यिक पाठ वा रचनाको अध्ययन, अनुसन्धानार्थ सङ्कथन विश्लेषण, लैङ्गिक अध्ययन, शैलीवैज्ञानिक अध्ययन, प्रकरणार्थ अध्ययन, विनिर्माणवादी चिन्तन, पाठकपरक समालोचना, नवमार्क्सवादी अवधारणा, नवइतिहासवादी अवधारणा, नारीवादी दृष्टिकोण आदिको विकास भएको पाइन्छ। जसमध्येको एउटा महत्वपूर्ण सैद्धान्तिक अवधारणा शैलीविज्ञान हो।

शैलीविज्ञान आधुनिक भाषाविज्ञानको प्रायोगिक शाखा हो। यसलाई साहित्य अध्ययनको नवोदित पद्धतिका रूपमा लिइन्छ। सिम्सन (सन् २००४) का अनुसार शैलीविज्ञान भाषाका माध्यमबाट पाठको व्याख्या गर्ने तरिका हो। यसले भाषावैज्ञानिक कोणबाट विभिन्न पाठको व्याख्या विश्लेषण गर्न सघाउँछ। शैलीविज्ञानले साहित्यिक रचनालाई भाषिक आधारबाट विश्लेषण प्रारम्भ गरी शैलीका माध्यमबाट त्यसमा अन्तर्भूत सौन्दर्यको उद्घाटन गर्दछ। किंवा यसले भाषालाई आ^१नो मूल आधार बनाई कृतिगत वैशिष्ट्य केलाउने काम गर्छ। विधागत कोणबाट अवेक्षण गर्दा शैलीविज्ञानले साहित्यिक समालोचनालाई भाषाविज्ञानसँग जोड्ने काम गर्छ। यसले साहित्यलाई भाषिक कलाका रूपमा र कृतिलाई भाषिक प्रतीकका रूपमा ग्रहण गर्दछ। यसको प्रवृत्ति भाषावादी र विश्लेषण प्रणाली वस्तुवादी रहेको छ।

शैलीवैज्ञानिक अध्ययन गैरसाहित्यिक कृति वा विषयवस्तुको अध्ययनमा भन्दा साहित्यिक कृतिको अध्ययनमा अधिक केन्द्रित रहेको पाइन्छ। वेल्स (सन् २००१) का अनुसार शैलीवैज्ञानिक अध्ययन विशेषतः साहित्य अध्ययनमा र त्यसमा पनि पाठकेन्द्रित अध्ययनमा आधारित रहेको छ। शैलीवैज्ञानिक अध्ययनका अधिकांश प्रकृतिलाई दृष्टिगत गर्दा यससम्बन्धी अध्ययन अधिक मात्रामा अग्रभूमि निर्माणसँग सङ्केन्द्रित देखा पर्छन्। अग्रभूमि निर्माणअन्तर्गत विचलन र समानान्तरताको अध्ययन विश्लेषणलाई प्रमुख रूपमा लिइन्छ। यीमध्ये विचलनले परम्परित भाषाप्रयोगको भिन्न व्यवहारलाई जनाउँछ, भने समानान्तरताले भाषिक एकाइको संरचनागत एवम् भावगत आवृत्तिलाई दर्साउँदछ।

नेपालका सन्दर्भमा शैलीवैज्ञानिक सिद्धान्तलाई आधार बनाई स्नातकोत्तर, दर्शनाचार्य र विद्यावारिधि तहमा साहित्यिक कृतिको अध्ययन विश्लेषण गरिएको पाइन्छ। जसमा शैलीवैज्ञानिक सिद्धान्तका निश्चित आधारको मात्र उपयोग गरिएको छ, सबै आधारको उपयोग गरिएको छैन। त्यसमा पनि विचलनका समष्टिगत पक्षमा आधारित भई अध्ययन विश्लेषण गरिएको देखिँदैन। एकातर्फ शैलीवैज्ञानिक अध्ययनअन्तर्गत विचलनका समष्टिगत पक्षको सूक्ष्म अन्वेषण नहुनु र अर्कोतर्फ अध्ययन गरिएका कृतिहरू नेपाली सर्जकहरूद्वारा सिर्जित रचना मात्र हुनुले प्रस्तुत अध्ययनका लागि आधार उपलब्ध भएको छ। यसलाई दृष्टिगत गरी प्रस्तुत अध्ययनमा डायस्पोरिक उपन्यास : *एटलान्टिक स्ट्रिट* मा निहित विचलनको अनुसन्धान गरिएको छ।

अध्ययनको उद्देश्य

प्रस्तुत अध्ययनको मुख्य उद्देश्य एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा विचलन अध्ययन गर्नु रहेको छ। यस अध्ययनका विशिष्ट उद्देश्यअन्तर्गत एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा व्यवहृत प्राथमिक, द्वितीयक र तृतीयक विचलनको अध्ययन गर्नु, उक्त उपन्यासमा निहित बाह्य र आन्तरिक विचलनको विश्लेषण गर्नु, उक्त उपन्यासमा प्रयुक्त ध्वनितात्विक, व्याकरणिक, अर्थतात्विक, भाषिकागत, प्रयुक्त र लेखप्रक्रियात्मक विचलनको अन्वेषण गर्नु रहेका छन्।

अध्ययन विधि

प्रस्तुत अध्ययन गुणात्मक अनुसन्धान विधिमा आधारित रहेको छ। यस अध्ययनमा सम्भावनारहित नमुना छनोटअन्तर्गतको सोद्देश्यमूलक नमुना छनोटका आधारमा उपन्यास छनोट गरिएको छ। यसमा आवश्यक तथ्यको सङ्कलन एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासबाट गरिएको छ। यस क्रममा तथ्य स्रोतीय सामग्रीको अध्ययन, आवश्यक सूचनाको सङ्कलन, सङ्कलित सूचनाको सैद्धान्तिक समूहीकरणलगायतका कार्य गरिएको छ। यस अध्ययनमा सङ्कलित तथ्यलाई मूलतः लिच (सन् २०१३), वेल्स (सन् २००१), ग्रिगोरिउ (सन् २०१४), बर्क एन्ड इभर्स (सन् २०१४) लेभिन (सन् १९६५) लगायतका विद्वान्हरूद्वारा प्रस्तुत सैद्धान्तिक अवधारणाका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ। तत्पश्चात सङ्कलित तथ्यको पुनः टङ्कन, विचलनका विभिन्न प्ररूपमा तथ्यको वर्गीकरण, प्रयुक्त विचलनको व्याख्या, विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण गरिएको छ।

परिणाम र व्याख्या

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा विचलन

विचलन प्रचलित नियम र परम्पराविपरीतको भाषा प्रयोग हो। यसको स्थापनाका निम्ति स्थापित मानक वा मान्यताभन्दा भिन्न किसिमको भाषिक प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ। यसको प्रयोग व्यवहारबाट साहित्यिक कृति वा रचनामा सौन्दर्य सिर्जना हुने मानिन्छ। साथै पाठकका लागि कृति सुपाठ्य एवम् आल्हादकारी हुने ठानिन्छ। यसका प्राथमिक-द्वितीयक र तृतीयक, आन्तरिक र बाह्य तथा ध्वनितात्विक, कोशीय, व्याकरणिक, अर्थतात्विक, भाषिकागत, लेखप्रक्रियात्मक, प्रयुक्त, सान्निध्य, सङ्कथन र ऐतिहासिक समयको विचलनलगायतका प्रकार रहेका छन्। विचलनका यी प्रकारका आधारमा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासको विश्लेषण निम्नानुसार गरिएको छ :

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा प्राथमिक-द्वितीयक र तृतीयक विचलन

पाश्चात्य शैलीवैज्ञानिक जिओफ्री लिच (सन् २०१३) द्वारा प्रस्तुत विचलनका तीन प्रकृति : प्राथमिक, द्वितीयक र तृतीयक विचलनका दृष्टिले अव्यक्त गर्दा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा यस किसिमको विचलनगत व्यवहार रहेको पाउन सकिन्छ :

- **प्राथमिक विचलन** : प्राथमिक विचलन भाषा प्रयोगको मापदण्डबाट हुने विचलन हो । यसलाई भाषा प्रयोगको नियमबाट हुने विपथनका रूपमा लिने गरिन्छ । एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा यस प्रकारको विचलन पाउन सकिन्छ । जसलाई निम्नानुसारका उदाहरणमा प्रस्तुत गरिएको छ :

- वातावरणको सब मौलिकता हिउँले ढाकिएको छ । (पृ. ३)
- त्यसकारण मैले फेरि भ्यालको रोलिड पर्दा उचालें । (पृ. ८)
- म मेरो गर्लफ्रेंड मलिसालाई कुरेर बसेको... (पृ.१३)
- एक किसिमले उफ्रँदै मैले भनेको थिएँ । (पृ.१८)
- तिनको त्यो रमणीय चोरी क्रियाकलाप हामी देखेर पनि नदेख्याजस्तो गर्न विवश हुन्थ्यौं । (पृ.२३)

उल्लिखित उदाहरणमध्ये पहिलो उदाहरणमा हिउँले वातावरणको सब मौलिकता ढाकिएको छ हुनुपर्ने हो, दोस्रो उदाहरणमा त्यसकारण मैले भ्यालको रोलिड पर्दा फेरि उचालें हुनुपर्ने हो, तेस्रो उदाहरणमा म मेरी गर्लफ्रेंड मलिसालाई कुरेर बसेको... हुनुपर्ने हो, चौथो उदाहरणमा मैले एक किसिमले उफ्रँदै भनेको थिएँ हुनुपर्ने हो भने पाँचौं उदाहरणमा हामी तिनको त्यो रमणीय चोरी क्रियाकलाप देखेर पनि नदेख्याजस्तो गर्न विवश हुन्थ्यौं हुनुपर्ने हो । यस किसिमले भाषा प्रयोग गरिएको भए प्राथमिक विचलन हुने थिएन । तर यसभन्दा भिन्न रूपमा भाषा प्रयोग गरिएकाले एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा प्राथमिक विचलनको प्रयोग व्यवहार भएको स्पष्ट हुन्छ । यस किसिमको विचलनगत व्यवहारले औपन्यासिक सौन्दर्य स्थापित गरेको छ ।

- **द्वितीयक विचलन** : द्वितीयक विचलन भाषिक अभिव्यक्तिको नियमबाट हुने विचलन होइन । यो साहित्यिक मापदण्डको विचलन हो । यसलाई अपेक्षा वा प्रत्याशाविपरीतको विचलनका रूपमा लिइन्छ । यस दृष्टिले एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासलाई नियाल्दा यस उपन्यासमा विधागत मापदण्डको विचलन देख्न सकिन्छ । जसलाई निम्नानुसारका दृष्टान्तले स्पष्ट गर्छन् :

- एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा भूमिका, धन्यवाद वा आभार उल्लेख गरिएको छैन । परम्परागत उपन्यास लेखनका सन्दर्भमा यसको प्रयोग व्यवहार देख्न सकिन्छ ।
- यस उपन्यासमा कतै पनि अध्याय वा परिच्छेद भनिएको छैन, दुई, तीन, चार... भनी अध्याय विभाजन गरिएको छ ।
- यसमा पहिलो पृष्ठलाई पृष्ठ ३ का रूपमा उल्लेख गरिएको छ ।
- यसमा ठाउँठाउँमा अङ्ग्रेजी कविता तथा कवितांश प्रस्तुत गरिएको छ । जस्तै :

Stay, stay at home, my heart and rest;
Home keeping hearts are happiest,
For those that wander they know not where
Are fill of trouble and full of care;
To stay at home is best... (पृ. ५०)

Every night we could not sleep,
Our upstairs neighbors had to keep,
Dropping something down the hall
A barbell or a bowling ball. पृ. ७५ ।

उल्लिखित आधारमा के स्पष्ट हुन्छ भने एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा केही मात्रामा द्वितीयक विचलनको प्रयोग व्यवहार गरिएको छ । जसले औपन्यासिक सौन्दर्यमा मद्दत पुऱ्याएको छ ।

- **तृतीयक विचलन** : तृतीयक विचलन साहित्यिक रचनाभिन्नको नियममा आधारित विचलन हो । यसलाई कुनै पाठको आन्तरिक मापदण्डबाट हुने विचलनका रूपमा लिइन्छ । यो अन्य विचलनभन्दा यस मानेमा भिन्न हुन्छ कि यसमा पाठको कुनै एक बिन्दु वा स्थानमा देखिने आन्तरिक विचलनलाई अन्यत्र वा सबैतिर देख्न सकिँदैन । यस दृष्टिले एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासलाई दृष्टिगत गर्दा यसमा निम्नानुसारको स्थिति देख्न सकिन्छ :

- एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा सुरुको पृष्ठ अङ्कन गरिएको छैन अरू सबै पृष्ठ अङ्कन गरिएको छ ।
- यस उपन्यासमा पहिलो अध्यायलाई एक नभनी बाँकी सबैलाई दुई, तीन, चार, पाँच, छ, सात, आठ, नौ, दस र एघार उल्लेख गरिएको छ ।
- यस उपन्यासको पृष्ठ १३ मा प्रस्तुत 'म मेरो गर्लफ्रेंड मलिसालाई कुरेर बसेको...' वाक्यमा स्त्रीलिङ्गी जनाउन मेरो शब्दको प्रयोग गरिएको छ भने पृ. १९ मा प्रस्तुत 'त्यसपछि मेरी श्रीमतीको पनि बेकार हुनुको चिन्ता र गनगन समाप्त भयो' वाक्यमा स्त्रीलिङ्गी जनाउन मेरी शब्दको प्रयोग गरिएको छ ।
- यस उपन्यासमा अङ्ग्रेजी वाक्यलाई कतै देवनागरीमा कतै अङ्ग्रेजीमै उल्लेख गरिएको छ । जस्तै : आइ लभ हिम, हि लभ्स नेपाल...(पृ. ५४), "No. This is the best country in the world".

उल्लिखित आधारमा हेर्दा यस उपन्यासमा केही मात्रामा तृतीयक विचलन देख्न सकिन्छ । यी दृष्टान्तमध्ये पहिलो दृष्टान्तमा सुरुको पृष्ठमा पृष्ठ नम्बर नराख्नु र अन्यमा राख्नुले, पहिलो अध्यायलाई एक नभनी अरू सबै अध्यायलाई अङ्कन गर्नुले, कतै उपयुक्त स्त्रीलिङ्गी भेदक शब्दको प्रयोग गर्नु, कतै नगर्नुले, अङ्ग्रेजी वाक्यलाई रोमन र देवनागरी लिपिमा प्रस्तुत गर्नुले यसको आन्तरिक विचलनलाई जनाउँछ । यसबाट उपन्यासमा भाषिक सुन्दरता थपिएको छ ।

यसप्रकार एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा प्राथमिक, द्वितीयक र तृतीयक विचलनको प्रयोग व्यवहार गरिएको देखिन्छ ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा बाह्य र आन्तरिक विचलन

शैलीविज्ञानका सैद्धान्तिक सामग्रीहरूमा प्राथमिक, द्वितीयक र तृतीयक विचलनका तुलनामा बाह्य र आन्तरिक विचलनबारे अधिक चर्चा गरिएको पाइन्छ । यस सम्बन्धमा वेल्स (सन् २००१), गिगोरिउ (सन् २०१४), बर्क एन्ड इभर्स (सन् २०१४) लगायतले चर्चा गरेका छन् । यस दृष्टिले एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासको अध्ययन निम्नानुसार गरिएको छ :

- **बाह्य विचलन** : बाह्य विचलन भाषिक नियम वा मानकबाट हुने विचलन हो । “यसले प्राथमिक मान्यता वा मापदण्डको उल्लङ्घन गर्दछ” (गिगोरिउ, सन् २०१४, पृ. ९०) । वस्तुतः प्राथमिक मानक भनेका भाषा, समाज र संस्कृति हुन् । जब पाठ भाषा प्रयोगको निर्धारित पथबाट बहकिन्छ तब बाह्य विचलन घटित हुन्छ । एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासका विभिन्न अनुच्छेदहरूमा बाह्य विचलनको प्रयोग देख्न सकिन्छ । जसलाई तलका उदाहरणमा प्रस्तुत गरिएको छ :
- कम्पनीसम्म पुग्न मैले ट्याक्सी लिनुपरेको थिएन । (पृ. २७)
- निकै बेर बाथरूमभिन्न उभिँएर मैले आफूलाई सन्तुलित पार्न खोजिरहेको थिएँ । (पृ. ४१)
- यति भनेर उसले फोन ढ्याप्प राखी । (पृ. ५२)
- होल अर्ग्यानिक फुड मार्केटको काम मलाई नासरिनले सिकाएकी थिई । (पृ. ६०)
- बुधवारको दिनलाई मैले आनो छुट्टिको दिन निर्धारण गरेको थिएँ । (पृ. ७१)

उल्लिखित उदाहरणहरूलाई दृष्टिगत गर्दा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा बाह्य विचलनको प्रयोग गरिएको देखिन्छ । उपन्यासका समग्र परिच्छेदहरूमा यसको अधिक प्रयोग गरिएको पाइन्छ । प्राथमिक विचलनसँग मिल्दो यस विचलनका उपर्युक्त उदाहरणहरूमा नेपाली भाषाका वाक्यको मानक प्रयोग कर्ता, कर्म र क्रियाको सङ्गति मिलेको देखिँदैन । तदपि यसबाट उपन्यासमा भाषिक चमत्कृति पैदा भएको छ ।

- **आन्तरिक विचलन** : आन्तरिक विचलन बाह्य विचलनको विपरीत देखा पर्छ। आन्तरिक विचलनहरू पाठको मापदण्डद्वारा अग्रभूमिकृत हुन्छन्। लिचद्वारा प्रस्तुत प्राथमिक, द्वितीयक र तृतीयक विचलन प्ररूपका आधारमा हेर्दा आन्तरिक विचलन द्वितीयक र तृतीयक दुवै विचलनसँग सम्बन्धित रहेको देखिन्छ। एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा यस किसिमको विचलन रहेको पाइन्छ। जसलाई तलका उदाहरणहरूमा प्रस्तुत गरिएको छ :
- एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा भूमिका, धन्यवाद वा आभार उल्लेख गरिएको छैन। परम्परागत उपन्यास लेखनका सन्दर्भमा यसको प्रयोग व्यवहार देख्न सकिन्छ।
 - यस उपन्यासमा कतै पनि अध्याय वा परिच्छेद भनिएको छैन, दुई, तीन, चार... भनी अध्याय विभाजन गरिएको छ।
 - यसमा पहिलो पृष्ठलाई पृष्ठ ३ का रूपमा उल्लेख गरिएको छ।
 - यसमा ठाउँठाउँमा अङ्ग्रेजी कविता र कवितांश प्रस्तुत गरिएको छ।
 - एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा सुरुको पृष्ठ अङ्कन गरिएको छैन अरु सबै पृष्ठ अङ्कन गरिएको छ।
 - यस उपन्यासमा पहिलो अध्यायलाई एक नभनी बाँकी सबैलाई दुई, तीन, चार, पाँच, छ, सात, आठ, नौ, दस र एघार उल्लेख गरिएको छ।
 - यस उपन्यासको पृष्ठ १३ मा प्रस्तुत 'म मेरो गर्लफ्रेंड मलिसालाई कुरेर बसेको...' वाक्यमा स्त्रीलिङ्गी जनाउन मेरो शब्दको प्रयोग गरिएको छ भने पृ. १९ मा प्रस्तुत 'त्यसपछि मेरी श्रीमतीको पनि बेकार हुनुको चिन्ता र गनगन समाप्त भयो' वाक्यमा स्त्रीलिङ्गी जनाउन मेरी शब्दको प्रयोग गरिएको छ।
 - यस उपन्यासमा अङ्ग्रेजी वाक्यलाई कतै देवनागरीमा त कतै अङ्ग्रेजीमै उल्लेख गरिएको छ। साथै कतिपय स्थानमा अङ्ग्रेजी कविता तथा कवितांश प्रस्तुत गरिएको छ। जस्तै :
 - आइ लभ हिम, हि लभ्स नेपाल...(पृ. ५४)
 - "No. This is the best country in the world". (पृ. ५५)

Stay, stay at home, my heart and rest;
Home keeping hearts are happiest,
For those that wander they know not where
Are fill of trouble and full of care;
To stay at home is best... (पृ. ५०)

Every night we could not sleep,
Our upstairs neighbors had to keep,
Droping smoehting down the hall
A barbell or a bowling ball. (पृ. ७५)

उल्लिखित आधारमा हेर्दा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा आन्तरिक विचलनको मात्रा पर्याप्त रहेको देख्न सकिन्छ। यसबाट उपन्यासको भाषा प्रयोगमा चमत्कृति पैदा भएको छ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा ध्वनितात्विक विचलन

भाषिक ध्वनिका तहमा देखा पर्ने विचलनलाई ध्वनितात्विक विचलन भनिन्छ। भाषिक ध्वनिको उच्चारणमा परम्पराभन्दा भिन्न तौरतरिका अपनाउँदा ध्वनितात्विक विचलन हुने हुन्छ। वास्तवमा शब्दको सुरुको, विचको वा

अन्त्यको ध्वनि लोपलाई यसको मुख्य विशेषताका रूपमा लिइन्छ। एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासका सबै अध्यायमा यसको प्रयोग व्यवहार देख्न सकिन्छ। यसको प्रयोग दर्साउने केही उदाहरणहरू निम्नानुसार छन् :

- अहिले म यो हिमनगरमा फेरि हिजोदेखि मध्याह्नसम्म लगातार वर्षिएर थुप्रिएको हिमरासहरूको अनन्त विस्तार आफ्नू अपार्टमेन्टको भ्यालबाट च्याउदै छु। (पृ. ३)
- हैन हैन, केही छैन... (पृ. १२)
- म बोल्दै छु भन्नुस्... (पृ. १७)
- उसले अङ्ग्रेजीमा ग्रयान्ड पालाई खोज्या हो... भनेर सोधेकी थिई। (पृ. २९)
- आएदेखि यै काममा छु... (पृ. ४४)
- तपाईं एकाउन्टिङको अनुभवी हुनुहुँदोरहेछ हैन...? (पृ. ५५)
- तपाईं खरो हुनुहुँदो रेछ... (पृ. ६३)
- राम्रो जब रेछ... (पृ. ६४)
- आँखा हेरेरै हिँड्न नसकिने हिउँ परिरहेछ... (पृ. ७३)
- आफ्नू कोठातिर उक्लन थाल्यो। (पृ. ७६)
- मलिसालाई पनि मिस गर्छौं हौलाउनि ? (पृ. ७९)

उल्लिखित उदाहरणहरू क्रमशः अध्याय एकदेखि एघारसम्मको अध्यायमा रहेका छन्। तीमध्ये पहिलो उदाहरणमा प्रयुक्त आफ्नू र च्याउदै शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। जसको शुद्ध रूप आफ्नो र चियाउदै हुन्छ। दोस्रो उदाहरणमा हैन, हैन शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। यसको शुद्ध रूप होइन, होइन हुन्छ। तेस्रो उदाहरणमा भन्नुस् शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। यसको शुद्ध रूप भन्नुहोस् हुन्छ। चौथो उदाहरणमा खोज्या शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। जसको शुद्ध रूप खोजेको हुन्छ। पाँचौं उदाहरणमा यै शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। यसको शुद्ध रूप यही हुन्छ। छैटौं उदाहरणमा हुनुहुँदोरहेछ शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। जसको शुद्ध रूप हुनुहुँदोरहेछ हुन्छ। त्यसैगरी सातौं उदाहरणमा प्रयुक्त हुनुहुँदोरहेछ शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। जसको शुद्ध प्रयोग हुनुहुँदोरहेछ हुन्छ। आठौं उदाहरणमा प्रयुक्त रेछ शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। यसको शुद्ध रूप रहेछ हुन्छ। नवौं उदाहरणमा प्रयुक्त परिरहेछ शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। जसको शुद्ध रूप परिरहेको छ हुन्छ। दसौं उदाहरणमा प्रयुक्त आफ्नू शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। यसको शुद्ध रूप आफ्नो हुन्छ। एघारौं उदाहरणमा हौलाउनि शब्दमा ध्वन्यात्मक विचलन रहेको छ। जसको शुद्ध रूप होला नि हुन्छ।

यसबाट के अवघेय हुन्छ भने एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा खासगरी कुराकानीगत सन्दर्भमा र कहींकहीं विषयवस्तु प्रवाहका सन्दर्भमा ध्वन्यात्मक विचलनको प्रयोग व्यवहार भएको देखिन्छ। ध्वन्यात्मक विचलनको प्रकृतिलाई नियाल्दा प्रायशः असमापिका र समापिका क्रिया प्रयोगमा अधिक मात्रामा विचलन भएको देख्न सकिन्छ। जसबाट उपन्यास पठनमा मिठास थपिएको महसुस गर्न सकिन्छ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा कोशीय विचलन

पूर्वप्रयोग वा अस्तित्वमा नरहेका शब्द आविष्कार वा निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याउनुलाई कोशीय विचलन भनिन्छ। कोशीय विचलनमा परम्परामा रहेका शब्दलाई नयाँपनका साथ उपस्थित गराएर प्रयोगमा ल्याउने कार्यसमेत घटित हुन्छ। यद्यपि यस विचलनले शब्दकोशमा नरहेका शब्दहरू सर्जक आफैले सिर्जना गर्ने र चल्तीमा ल्याउने कार्यलाई जनाउँदछ। यस दृष्टिले एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासलाई अध्ययन गर्दा यस उपन्यासमा कोशीय विचलनको प्रयोग व्यवहार भएको पाइँदैन।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा व्याकरणिक विचलन

भाषिक रूप र वाक्यका तहमा देखा पर्ने विचलनलाई व्याकरणिक विचलन भनिन्छ। असामान्य तरिकाले शब्दमा रूप वा सर्गको संयोजन गर्ने कार्यलाई रूपात्मक विचलन र व्याकरणिक कोटि वा पदक्रमका दृष्टिले वाक्यमा

देखापर्ने विचलनलाई वाक्यात्मक विचलन भनिन्छ । एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा रूपात्मक विचलनको प्रयोग मूलतः देखिँदैन । वाक्यात्मक विचलनको प्रयोग भने देख्न सकिन्छ । यस उपन्यासमा व्यवहृत वाक्यात्मक विचलनका केही उदाहरणहरू निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

- नगर्मी र नचिसोको साँझ थियो त्यो । (पृ. १३)
- ओके देन...भन्दै उसले फोन राख्यो । (पृ. १८)
- अब फोन राखेपछि म हिँड्छु । (पृ. २९)
- पहाडका ती फेदीमा कार कूदाउन थालेपछि बल्ल ऊ बोल्थो । (पृ. ३१)
- उसलाई मैले यति मात्र भनेको थिएँ । (पृ. ३४)
- केही क्षण ऊ सोचमा डुब्यो । (पृ. ३७)
- पुगेपछि फोन गर्नु नि ब्रम्ह ? (पृ. ३९)
- उसको त्यो उदेकपूर्ण जीवनचर्या सुनेपछि म भन्नु उदेकिएको दिएँ । (पृ. ४५)
- काठमाडौँमा पनि मैले ढाकाको जस्तै भीडैभीड देखेको थिएँ । (पृ. ६५)
- तपाईँलाई उसले पुगेपछि फोन गरी ? (पृ. ७९)

उल्लिखित उदाहरणलाई अवेक्षण गर्दा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा व्याकरणिक विचलनको प्रयोग भएको देखिन्छ । यी उदाहरणमा प्रायजसो कर्ता क्रिया सङ्गतिमा विचलन भएको छ । यस किसिमको विचलनले उपन्यासमा अग्रभूमि निर्माण भएको छ । जसले गर्दा औपन्यासिक सौन्दर्य वितानमा मद्दत पुगेको छ ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा अर्थतात्विक विचलन

भाषा प्रयोगको आर्थी तहमा देखा पर्ने विचलनलाई अर्थतात्विक विचलन भनिन्छ । अर्थतात्विक विचलनमा व्यक्त अर्थ सन्दर्भका आधारमा मात्र बुझिन्छ । साहित्यमा अभिधाभन्दा विशिष्ट अर्थ प्रवाह गर्ने क्रममा लाक्षणिक र व्यञ्जनात्मक अभिव्यक्तिबाट अर्थतात्विक विचलनको व्यवहार गरिन्छ । जसको बोध अनुभवी प्रयोक्ता, बौद्धिक व्यक्तित्व एवम् साहित्यका पारखीहरूबाट सहज तरिकाले हुन्छ । एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा अर्थतात्विक विचलनको प्रयोग भएको पाइन्छ । उपन्यासमा विषयवस्तुको प्रस्तुति एवम् पात्रका विचको कुराकानीका सन्दर्भमा यस किसिमको विचलन व्यवहृत भएको देखिन्छ । यसका केही उदाहरणहरू निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

- यसले गर्दा सम्पूर्ण नगर हिमनगर भएको छ । (पृ. ३)
- अझ आज रातिबाट त्यसमाथि थपिने हिउँले सहरलाई अझ चर्को हिमराज्य बनाउनेछ । (पृ. ८)
- अहिले साँझले रातलाई समय सुम्पिसकेको छ । (पृ. १०)
- त्यस क्षण अपार्टमेन्टको कोठाभन्दा मेरो मनको कोठा चौबर उजेलिएको थियो । (पृ. १९)
- हाम्रो मित्रता अझ वयस्क र परिपक्व हुँदै थियो । (पृ. ३०)
- म यहाँ सपनामा अल्झेको छु । (पृ. ३५)
- सिर्फ त्यसको ढोकाको थाप्लोमा लेखिएको “होल अर्ग्यानिक फुड मार्केट” पढ्दै अगाडि बढ्ने गर्थेँ । (पृ. ४३)
- हिउँका भुवाहरू पारदर्शी बनेर झरिरहेका थिए । (पृ. ७२)
- वातावरण एकदम गम्म भइरहेको छ । (पृ. ७९)
- आकाशबाट एकाध हिउँफूलहरू वर्षन थालेको देखियो । (पृ. ८०)

उल्लिखित उदाहरणमध्ये पहिलो उदाहरणमा सम्पूर्ण नगरलाई हिमनगर भएको भनिएको छ । जब कि हिमको नगर नै हुँदैन । दोस्रो उदाहरणमा हिउँले सहरलाई हिमराज्य बनाउँछ भनिएको छ । जब कि हिमको राज्य नै हुँदैन ।

तेस्रो उदाहरणमा साँभले रातलाई समय सुम्पेको कुरा उल्लेख गरिएको छ। जब कि साँभमा त्यो शक्ति हुँदैन र त्यसले त्यसो पनि गर्दैन। चौथो उदाहरणमा मनको कोठाबारे उल्लेख गरिएको छ। जब कि मनको कोठा नै हुँदैन। पाँचौं उदाहरणमा मित्रतालाई वयस्क र परिपक्व भएको भनिएको छ। जब कि मित्रताको कुनै उमेर हुँदैन। त्यसैगरी छैटौं उदाहरणमा समनामा अल्फेको कुरा प्रस्तुत गरिएको छ। जब कि सपनामा त्यस्तो शक्ति हुँदैन। सातौं उदाहरणमा ढोकाको थाप्लोबारे उल्लेख गरिएको छ। जब कि ढोकाको माथिल्लो भागलाई थाप्लो भनिदैन। आठौं उदाहरणमा हिउँका भुवाहरूलाई पारदर्शी भनिएको छ। जब कि यसका भुवालाई पारदर्शी हुने नहुने रूपमा व्याख्या गरिँदैन। नवौं उदाहरणमा वातावरणलाई गम्म परेको भनी चर्चा गरिएको छ। जब कि वातावरणमा गम्म पर्ने र खुसी हुने स्थिति नै हुँदैन। दसौं उदाहरणमा आकासबाट हिउँका फूलहरू वर्षन लागेको कुरा प्रस्तुत गरिएको छ। जब कि हिउँका कुनै फूल हुँदैनन्।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा व्यवहृत तथोक्त प्रकृतिको अर्थतात्त्विक विचलनबाट भाषिक सौन्दर्य स्थापित भएको छ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा भाषिकागत विचलन

साहित्यिक रचनालाई सुन्दर एवम् आकर्षक बनाउन भाषाका क्षेत्रीय र सामाजिक भेदको प्रयोग गर्नुलाई भाषिकागत विचलन भनिन्छ। यस कृतिका लेखक जनार्दन पुडासैनी (राजव) काठमाडौंमा जन्मिएकाले पनि होला यस उपन्यासमा यथासम्भव भाषिकारहित भाषा प्रयोगको यत्न गरिएको छ। तदपि केही मात्रामा पूर्वेली भाषिकाको प्रयोग गरिएको देखिन्छ। यसका केही उदाहरण यसप्रकार छन् :

- नेपालबाट आएको डेढ महिनादेखि रुपहरिकाँ हाम्रो बास त्यसरी चलिरहेको थियो। (पृ. ६)
- हामी एक जना साथीकाँ जान लागेको... (पृ. १३)
- कार मध्यलसएन्जल्सतिर लेर गयो। (पृ. ३१)
- म तपाईंको यो दर्खास्त ह्युम्यान रिसोर्स म्यानेजरकाँ पुन्याइदिन्छु... (पृ. ४९)
- त्यहाँ ऊ स्पेनिस भाषाका डकुमेन्टरू अङ्ग्रेजीमा अनुवाद गर्ने काम गरिरेछे (पृ. ७०)।

उल्लिखित उदाहरणलाई दृष्टिगत गर्दा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा केही मात्रामा भाषिकाको प्रयोग गरिएको देखिन्छ। प्रस्तुत उदाहरणमध्ये पहिलो, दोस्रो र चौथो उदाहरणमा पूर्वेली भाषिकाअन्तर्गत प्रयोग गरिने काँ (कहाँ) शब्दको व्यवहार भएको छ। त्यसैगरी तेस्रो उदाहरणमा लिएर शब्दका सट्टा लेर शब्दको प्रयोग गरिएको छ। चौथो उदाहरणमा कहाँ शब्दका सट्टा काँ शब्दको प्रयोग गरिएको छ भने पाँचौं उदाहरणमा गरिँरहिछे, शब्दका सट्टा गरिरेछे, शब्दको प्रयोग गरिएको छ। यस किसिमको भाषिक प्रयोग नेपाली भाषाको पूर्वेली भेदअन्तर्गत पर्वती र गोर्खाली उपभाषिकामा पाइन्छ। प्रस्तुत उपन्यासमा यस किसिमको भाषिक प्रयोग पाइनुले यसमा भाषिकागत विचलन रहेको स्पष्ट हुन्छ। यसबाट औपन्यासिक भाषा प्रयोगमा सुन्दरता थपिएको देख्न सकिन्छ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा प्रयुक्त विचलन

सन्दर्भ वा प्रसङ्गअनुसार भाषाको प्रयोग नगर्नुलाई प्रयुक्त विचलन भनिन्छ। अर्को शब्दमा औपचारिक रूपमा व्यक्त गर्नुपर्ने कुरालाई अनौपचारिक रूपमा र अनौपचारिक रूपमा व्यक्त गर्नुपर्ने कुरालाई औपचारिक रूपमा व्यक्त गर्दा वा एउटा सन्दर्भ र परिवेशमा प्रस्तुत गर्नुपर्ने कुरालाई अर्कै सन्दर्भ र परिवेशमा प्रस्तुत गर्दा प्रयुक्त विचलन पैदा हुन्छ। एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा केही मात्रामा मात्र यस किसिमको विचलन पाउन सकिन्छ। जसलाई तलको उदाहरणमा प्रस्तुत गरिएको छ :

- भर्खर दाही खौरिएको उसको चिल्लो गालाबाट पनि त्यस्तै महँगो आफ्टरसेभको वासना पुत्पुताइरहेको थियो। (पृ. २९)
- खाली परिचयको शब्द मात्र हामीबिच फुट्न बाँकी थियो। (पृ. १२)
- हामी दुवै दाहिने, देब्रेको भिन्न भिन्न ढोकाबाट उसको सम्भ्रान्त कारभित्र पस्यौं। (पृ. ३०)

उल्लिखित उदाहरणमध्ये पहिलो उदाहरणमा वासना पुत्पुताइरहेको पदावली प्रयोग गरिएको छ भने दोस्रो उदाहरणमा शब्द फुट्ने कुरा प्रस्तुत गरिएको छ। तेस्रो उदाहरणमा चाहिँ सम्भ्रान्त कार पदावलीको प्रयोग गरिएको

छ । पुत्पुताइरहनु शब्दको प्रयोग व्यवहार वासनासँग नहुने, शब्दसँग फुट्ने शब्द प्रयोग उपयुक्त नहुने र सम्भ्रान्त शब्दको प्रयोग कारसँग नहुने भएकाले यस किसिमको प्रयोगबाट प्रयुक्तिगत विचलन पैदा भएको मान्न सकिन्छ ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा सान्निध्य विचलन

अर्थी दृष्टिले सँगसँगै प्रयोगमा नआउने शब्दहरूलाई सँगै प्रयोगमा ल्याउनुलाई सान्निध्य विचलन भनिन्छ । अर्को शब्दमा सान्निध्य विचलनले त्यस्ता शब्दहरूको सान्निध्यात्मक प्रयोगलाई जनाउँदछ, जसले सामान्यतया सन्निकट सम्बन्ध राख्दैनन्, त्यस रूपमा व्यवहृत हुँदैनन् । यस दृष्टिले एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासलाई नियाल्दा यस उपन्यासमा विश्वविद्यालय - प्रोफेसर (पृ. ४), चुरोट - धुँवा (पृ. ७), साँफ - अँध्यारो (पृ. ८), भ्याल - पर्दा (पृ. ८), पसल - पुस्तक (पृ. ८), सडक - कार (पृ. ८), हिउँ - हिस्को (पृ. ९), सुपरमार्केट - खाद्यसामग्री (पृ. १६), एयरलाइन्स - प्लेन (पृ. २७), मार्च - अप्रिल - मे - जुन - जुलाई (पृ. ६५), कवि - कविता (पृ. ७५) लगायतका शब्दहरूको प्रयोगबाट सान्निध्यात्मक सम्बन्ध कायम गरिएको देखिए पनि सान्निध्य विचलन भने मूलतः देखिएको छैन ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा सङ्कथन विचलन

साङ्कथनिक मान्यताविपरीतको भाषिक व्यवहारलाई सङ्कथन विचलन भनिन्छ । साहित्यिक रचनामा विषयवस्तु वा विचारलाई विश्रुद्धखलित रूपमा, नाटकीय रूपमा, पूर्वदीप्त शैलीमा प्रस्तुत गरी सङ्कथन तयार पारिन्छ, भने त्यस्तो स्थितिलाई यस किसिमको विचलनअन्तर्गत उल्लेख गरिन्छ । एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा यस किसिमको विचलन रहेको देखिँदैन ।

प्रस्तुत उपन्यासको सुरुमा एटलान्टिक स्ट्रिटको अपार्टमेन्ट नम्बर एकमा बस्ने म पात्रको परिवार र सोही अपार्टमेन्टको दुई नम्बरमा बस्ने मार्कको विषयमा विषयवस्तु प्रस्तुत गरिएको छ भने विचविचमा म पात्र रोजगारीका निम्ति विभिन्न संस्थामा निवेदन पेस गर्दै हिँडेको, बाल्यकालको साथीलाई भेट्न पुगेको, रोजगारी प्राप्त गरी केही समय काम गरेको, काम छाडेको, अरू कामको खोजीमा लागेको, पुनः अन्यत्र काम प्राप्त गरेको, उसकी श्रीमतीले पनि काम पाएको, उसका छोराछोरीले पनि पार्टटाइम काम पाएको लगायतका विषयवस्तु प्रस्तुत गरिएको छ । उपन्यासको अन्ततिर भने पुनः अपार्टमेन्टमै बस्ने मार्ककी गर्लफ्रेंड मलिसाले राम्रो जागिर पाएपछि त्यहाँबाट टाढा जान लागेको, उनीहरूविच भगडा भएको, मार्क मसिलालाई एयरपोर्ट पुऱ्याएर फर्किएको, त्यसको केही दिनपछि मार्कले पनि अपार्टमेन्ट छाडेको लगायतका विषयवस्तु प्रस्तुत गरिएको छ । यसबाट प्रस्तुत उपन्यासको प्रस्तुति श्रुद्धखलित देखिन्छ ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा ऐतिहासिक समयको विचलन

कुनै खास इतिहास जनाउनका लागि प्रयोग गर्नुपर्ने शब्दको प्रयोग नगर्नुलाई ऐतिहासिक समयको विचलन भनिन्छ । अर्थात् सम्बन्धित ऐतिहासिक सन्दर्भका लागि अनुपयुक्त शब्दको प्रयोग व्यवहार गर्नुलाई ऐतिहासिक समयको विचलन भनिन्छ । यस दृष्टिले एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासलाई नियाल्दा यसमा ऐतिहासिक समयको विचलन देखिँदैन ।

एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा लेखप्रक्रियात्मक विचलन

परम्परित वा प्रचलनविपरीतको लेखन प्रक्रियालाई लेखप्रक्रियात्मक विचलन भनिन्छ । अर्थात् लेखनमा परम्परागत तौरतरिकाभन्दा भिन्न तरिका अपनाउनुलाई लेखप्रक्रियात्मक विचलन भनिन्छ । एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा यस किसिमको विचलन केही मात्रामा पाउन सकिन्छ । यस उपन्यासका हरेक अध्यायमा विषयवस्तु प्रस्तुत गर्दा एक तृतीयांश भाग खाली छाडिएको छ । जसलाई लेखप्रक्रियात्मक विचलन मान्न सकिन्छ । त्यसैगरी यस उपन्यासका पृष्ठान्तमा उल्लिखित एटलान्टिक स्ट्रिट पदावली र राजव शब्दलाई इटालिक अर्थात् तिर्यक स्वरूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । जसलाई यसै किसिमको विचलन मानिन्छ । यसअतिरिक्त एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासका कतिपय वाक्यमा अनावश्यक रूपमा अपूर्णताबोधक चिन्ह (...) को प्रयोग गरिएको छ । जस्तै :

- यसको भाडा कति मागिएको छ त...? (पृ. ४)
- नौ सय पचार डलर...(पृ. ४)
- केही हैन...रुखका पातहरू हेरेको...हामी आइपुग्दा यी मुना थिए...तर अब भदैं छन...(पृ. ४८)
- हाम्रो कल वेट गर्नुोस्... । (पृ. ५२)

- तपाईंलाई कम्प्युटरमा काम गर्न आउँछ कि आउँदैन...?
- आउँछ...
- एक्सेल आउँछ कि आउँदैन...?
- आउँछ...(पृ. ५६)

उल्लिखित उदाहरणहरूका आधारमा के देखिन्छ भने एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा अनावश्यक रूपमा पनि अपूर्णताबोधक चिन्हको प्रयोग गरिएको छ। यस किसिमको प्रयोगव्यवहारका कारण यस उपन्यासमा लेखप्रक्रियात्मक विचलन रहेको देख्न सकिन्छ।

समग्रतः एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा व्यवहृत विचलनको स्थितिलाई निम्नानुसारको तालिकामा देखाउन सकिन्छ।

तालिका १ : एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा विचलनको स्थिति

क्र. सं.	विचलन	रहेको (√) नरहेको (x)
१.	प्राथमिक विचलन	√
२.	द्वितीयक विचलन	√
३.	तृतीयक विचलन	√
४.	बाह्य विचलन	√
५.	आन्तरिक विचलन	√
६.	ध्वनितात्विक विचलन	√
७.	कोशीय विचलन	x
८.	व्याकरणिक विचलन	√
९.	अर्थतात्विक	√
१०.	भाषिकागत विचलन	√
११.	प्रयुक्ति विचलन	√
१२.	सान्निध्य विचलन	x
१३.	लेखप्रक्रियात्मक विचलन	√
१४.	सङ्कथन विचलन	x
१५.	ऐतिहासिक समयको विचलन	x

उल्लिखित आधारमा अवैक्षण गर्दा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासको विचलनगत अध्ययनका लागि उपयोग गरिएका १५ प्रकृतिका विचलनमध्ये ११ प्रकृतिका विचलनको प्रयोग भएको देखिन्छ, जसअन्तर्गत प्राथमिक विचलन, द्वितीयक विचलन, तृतीयक विचलन, बाह्य विचलन, आन्तरिक विचलन, ध्वनितात्विक विचलन, व्याकरणिक विचलन, अर्थतात्विक विचलन, भाषिकागत विचलन, प्रयुक्त विचलन र लेखप्रक्रियात्मक विचलन रहेका छन् भने ४ प्रकृतिका विचलनको प्रयोग गरिएको देखिँदैन । जसअन्तर्गत कोशीय विचलन, सान्निध्य विचलन, सङ्कथन विचलन र ऐतिहासिक समयको विचलन रहेका छन् ।

निष्कर्ष

प्रस्तुत अध्ययनको मूलभूत उद्देश्य एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा विचलन अध्ययन गर्नु रहेको थियो । प्रस्तुत अध्ययनका आधारमा हेर्दा एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा विभिन्न किसिमका विचलनको प्रयोग व्यवहार पाउन सकिन्छ । वस्तुतः यस उपन्यासमा एघार प्रकारका विचलनको प्रयोग भएको देखिन्छ । जसअन्तर्गत प्राथमिक विचलन, द्वितीयक विचलन, तृतीयक विचलन, बाह्य विचलन, आन्तरिक विचलन, ध्वनितात्विक विचलन, व्याकरणिक विचलन, अर्थतात्विक विचलन, भाषिकागत विचलन, प्रयुक्त विचलन र लेखप्रक्रियात्मक विचलन रहेका छन् । यस उपन्यासमा चार प्रकृतिका विचलनको भने प्रयोग गरिएको देखिँदैन । जसअन्तर्गत कोशीय विचलन, सान्निध्य विचलन, सङ्कथन विचलन र ऐतिहासिक समयको विचलन रहेका छन् । यस उपन्यासमा मानक भाषा प्रयोगको उल्लङ्घन गरी प्राथमिक विचलनको, साहित्यिक मापदण्डको विचलन गरी द्वितीयक विचलनको र विभिन्न ठाउँमा एकै प्रकृतिको लेखन वा संरचनालाई पनि भिन्न भिन्न रूपमा प्रस्तुत गरेर तृतीयक विचलनको व्यवहार गरिएको छ । त्यसैगरी परम्पराभन्दा भिन्न किसिमले रूपात्मक र वाक्यात्मक संरचनाको प्रयोगद्वारा व्याकरणिक विचलनको, लाक्षणिक र व्यञ्जनात्मक अभिव्यक्तिमार्फत अर्थतात्विक विचलनको, भाषाका क्षेत्रीय भेदको प्रयोगद्वारा भाषिकागत विचलनको, एउटा सन्दर्भमा प्रयोग हुने शब्दलाई अर्को सन्दर्भमा प्रयोग गरेर प्रयुक्त विचलनको तथा परम्पराभन्दा भिन्न लेख्य प्रयोगमार्फत लेखप्रक्रियात्मक विचलनको व्यवहार गरिएको छ । एटलान्टिक स्ट्रिट उपन्यासमा व्यवहृत यस किसिमको विचलनगत प्रयोग व्यवहारबाट उपन्यासको सौन्दर्य अभिवृद्धिमा सहयोग पुगेको छ ।

सन्दर्भ सामग्री सूची

- अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६५), *सामाजिक र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार ।
- अमेरिकन साइकलजिकल एसोसिएसन (सन् २००९) *पब्लिकेसन म्यानुअल अफ द अमेरिकन साइकलजिकल एसोसिएसन* (छैटौँ सं), वासिङ्टन, डी. सी. : स्वयम् ।
- आचार्य, शिवहरि (२०६६), *विप्लव ढकालका कवितामा भाषिक विचलन* (स्नातकोत्तर शोधपत्र), महेन्द्ररत्न क्याम्पस, ताहाचल ।
- कुमार, रञ्जित (सन् २००९), *रिसर्च मेथोडोलोजी अ स्टेप बाइ स्टेप गाइड फर विगिनर्स*, अस्ट्रेलिया : पियर्सन एजुकेसन ।
- ग्रिगोरिउ, सी. (सन् २०१४), *द लिङ्ग्विस्टिक्स लेभल अफ फोरग्राउन्डिङ इन स्टाइलिस्टिक्स*, माइकल बर्क (सम्पा), *द राउटलेज ह्यान्डबुक अफ स्टाइलिस्टिक्स*, लन्डन : राउटलेज ।
- डेभिड र कार्टर, (सन् २०१४), *स्टाइलिस्टिक्स एन्ड रियल रिडर्स*, माइकल बर्क (सम्पा.), *द राउटलेज ह्यान्डबुक अफ स्टाइलिस्टिक्स*, लन्डन : राउटलेज ।
- बर्क एन्ड इभर्स (सन् २०१४), *फर्मालिस्ट स्टाइलिस्टिक्स*, माइकल बर्क (सम्पा.), *द राउटलेज ह्यान्डबुक अफ स्टाइलिस्टिक्स*, लन्डन : राउटलेज ।
- भुसाल, केशव (२०७८), *प्रायोगिक भाषाविज्ञान सङ्कथन, शैली र प्रकरणार्थविज्ञान*, काठमाडौं : क्वेस्ट पब्लिकेसन ।
- लिच, जी. (सन् २०१३), *ल्याङ्ग्वेज इन लिटरेचर स्टाइल एन्ड फोरग्राउन्डिङ*, न्युयोर्क : राउटलेज ।
- वेल्स, के. (सन् २००१) *अ डिक्सनरी अफ स्टाइलिस्टिक्स*, लन्डन : पियर्सन एजुकेसन लिमिटेड ।
- सिम्सन, पी. (सन् २००४), *स्टाइलिस्टिक्स: अ रिसोर्स बुक फर स्टुडन्ट्स*, लन्डन: राउटलेज ।